

**EEN
KLEYN PALEIS**

Onder hoofdredactie van Willem van der Ham

EEN De geschiedenis van de
Haagse Buitenplaats Ockenburgh
KLEYN PALEIS

WalburgPers

Inhoud

- Voorwoord** 7
Robert van Asten, wethouder Erfgoed gemeente Den Haag
- Ten geleide** 9
Bestuur Stichting tot behoud van de
Historische Buitenplaats Ockenburgh
- Inleiding** 10
Willem van der Ham, Botine Koopmans, Janet Pronk en
Heimerick Tromp
- 1 HET KUSTLANDSCHAP ROND OCKENBURGH:
GEOLOGIE EN HISTORISCHE GEOGRAFIE** 17
Bert van der Valk en Frans Beekman
- 2 DE ARCHEOLOGIE VAN OCKENBURGH** 31
Ab Waasdorp
- 3 LEVEN EN WERK VAN JACOB WESTERBAEN,
TOESCHOUWER VAN ZIJN TIJD,
STICHTER VAN OCKENBURGH** 49
Willem van der Ham
- 4 EEN HUIS-, TUIN- EN KEUKENGEDICHT:
MET WESTERBAEN NAAR OCKENBURGH** 71
Johan Koppenol
- 5 HET LANDGOED OCKENBURGH NA JACOB
WESTERBAEN: DE PARTICULIERE EIGENAREN
VAN 1672 TOT 1916** 89
Bastiaan Willink
- 6 VAN KLEYN PALEIS TOT RIANT LANDHUIS: DE
BOUWGESCHIEDENIS VAN OCKENBURGH** 103
Patrick Bosman
- 7 OCKENBURGH: TUIN- EN PARKAANLEG VAN DE
BUITENPLAATS** 119
Heimerick Tromp, Michiel van Zeijl en Korneel Aschman
- 8 OCKENBURGH VAN 1900 TOT DE TWEDE
WERELDOORLOG** 133
Robert van Lit, m.m.v. Willem van der Ham
- 9 DUITSE EN OOSTENRIJKSE VLUCHTELINGEN-
KINDEREN IN OCKENBURGH** 149
Corien Glaudemans
- 10 DE OORLOGSJAREN** 161
Ronald Vrolijk, Gerko van Ojen en Willem van der Ham
- 11 EEN JEUGDHERBERG IN LANDHUIS
OCKENBURGH** 179
Angela van der Sande, m.m.v. Corien Glaudemans
- 12 HET WAS ALTIJD ZONDAG OP OCKENBURGH:
OVER ROMANTIEK, KUNST EN ONDERZOEK
TUSSEN 2003 EN 2015** 201
Paul de Mol
- 13 HET NIEUWE OCKENBURGH: HET BEHOUD VAN
EEN BIJZONDERE BUITENPLAATS** 215
Willem van der Ham
- Noten** 237
- Bronnen en literatuur** 245
- Over de auteurs en redactie** 251
- Colofon** 256

Voorwoord

Beste lezer,

Het burgerinitiatief om de Buitenplaats Ockenburgh te behouden voor de mensen uit de buurt en nabije omgeving, is zo'n idee dat je direct en liefdevol wilt omarmen. Want wie wil nou niet dat zo'n prachtig pand in zo'n bijzondere omgeving opengesteld wordt voor de buurt en voor een groot publiek? Een ware parel voor onze groene stad Den Haag.

Maar het is hard werken om zo'n initiatief daadwerkelijk tot uitvoer te brengen. Vaak zullen de initiatiefnemers hebben gedacht: 'Waar zijn we in hemelsnaam aan begonnen?' Want het is nogal een werk en een behoorlijke verantwoordelijkheid om zoiets helemaal op te knappen, te onderhouden en er ook nog eens mooie dingen in te organiseren. Ik heb een grote bewondering voor al die mensen die hierbij sinds 2012 betrokken zijn geweest!

De gemeente heeft dit initiatief zo veel mogelijk ondersteund, door mee te denken over de eigendomsoverdracht, door de cascorestauratie samen met de provincie Zuid-Holland te financieren en ook door de uitgave van dit boek mogelijk te maken. En nog belangrijker: ondanks tegenslagen en soms eindeloze procedures hebben deze eigenwijze initiatiefnemers de moed erin gehouden. En kijk nu eens wat is bereikt en tot stand is gekomen! Het 'kleyne paleis – Myn Eden in het Duyn', zoals de oorspronkelijke stichter Jacob Westerbaen de buitenplaats noemde, stráált en bruist weer van de activiteiten.

Dit mooie boek toont op een bijzondere manier aan hoe de bewoners en gebruikers van Ockenburgh deze plek karakter en charme gaven. Er heeft zich hier en in de directe omgeving in al die eeuwen heel wat belangwekkends afgespeeld. Mooi dat er met dit boek over de geschiedenis van Ockenburgh, afgewisseld met persoonlijke verhalen van betrokkenen, weer een prachtig werk is toegevoegd aan onze Haagse Monumentenreeks.

Robert van Asten,
wethouder Erfgoed gemeente Den Haag

Ten geleide

Eind 2012 trok de laatste projectontwikkelaar die de zeventiende-eeuwse Buitenplaats Ockenburgh wilde herontwikkelen zich terug. Het plan bleek economisch niet haalbaar. In september 2012 kwam een aantal buurtbewoonsters bijeen die een plan schreven op basis van participatie. Ze droomden van een laagdrempelige ontmoetingsplek. Kleinschalig, maar economisch zelfstandig en maatschappelijk betrokken: een fijne plek voor en door de buurt. Uitnodigend, ook voor de toekomstige generaties. Een plek waar iedereen zijn of haar steentje zou kunnen bijdragen en harmonie zou kunnen vinden in deze snel veranderende tijd. De uitgangspunten onder dit plan waren: natuur respecteren, geschiedenis laten voortleven, mensen verbinden door hen uit te nodigen om mee te doen en duurzaamheid borgen in de toekomstplannen. Van elkaar te leren en elkaar inspireren. Samen. Onze slogan was dan ook: 'Er is meer te verdienen dan geld alleen.'

Het kwam goed uit dat het toenmalige Haagse gemeentebestuur de leus 'Vertrouwen op Haagse Kracht' hanteerde. Hagenaars werden uitgedaagd met plannen te komen voor een fijne leefbare stad. Wethouder Joris Wijsmuller sprak in 2014 zijn vertrouwen uit in het plan dat de initiatiefnemers hadden opgesteld. Hij was voor ons een grote bestuurlijke steun. Ook Harm Benthem, stadsdeeldirecteur Loosduinen, steunde ons van meet af aan waarvoor wij hem enorm danken. De Erfgoedtafel Landgoederenzone van de Provincie Zuid-Holland zette ons project op een podium en gebruikte het als voorbeeld voor hoe we in Nederland ons cultureel erfgoed door inzet van vrijwilligers kunnen redden. De bestuurders en de vele vrijwilligers (theatermakers, techneuten, fondsenwervers, tuiniers, gastvrouwen, creatievelingen) die de afgelopen jaren aan dit project hun kennis, liefde, tijd en energie hebben gegeven om het te laten groeien, zijn van onschatbare waarde geweest en zullen in de toekomst van onschatbare waarde blijven. Brasserie OCK, opgezet en geëxploiteerd door Jolanthe van den Berghe, een van de initiatiefneemsters, bleek een enorm succes. Ook na de verplaatsing naar de kas – een donatie van Westland Marketing – bleef het voor velen een heerlijke ontmoetingsplek. De teams van vrijwilligers, waaronder OCK events, moestuin, techniek, vleugelverhuur en gastvrouwen, zorgden voor een levendige buitenplaats waar de buurt kon genieten van mooie culturele evenementen, een prachtige moestuin en een reeds in pop-up stijl gerenoveerde vleugel van het landhuis. Het vertrouwen dat we kregen van onze buurtgenoten, sponsors, donateurs en de vele fondsen gaf ons de energie en het doorzettingsvermogen om dit burgerinitiatief door te ontwikkelen.

Dit leerproces was uitdagend en het project leek op veel momenten onmogelijk te realiseren. Regelgeving en bureaucratie stonden haaks op het 'in mogelijkheden denken en doen' van de buurtbewoners. We vonden samen een manier om de verantwoordelijkheid te nemen om dit participatie voorbeeld van A tot Z te vormen tot wat het vandaag is. We zijn er trots op!

Dankzij de toegewijde belangeloze inzet van de samenstellers van dit boek, Janet Pronk, Botine Koopmans en Heimerick Tromp, onder leiding van Willem van der Ham, en een groot aantal gespecialiseerde auteurs, is ook het verhaal van Buitenplaats Ockenburgh deskundig vastgelegd.

Namens het bestuur van de Stichting tot behoud van de Historische Buitenplaats Ockenburgh wensen we u veel 'lees- en beleefplezier'.

Petra Brekelmans, Peter Vorstermans, Guus Pieters en Dilia van der Bilt
Den Haag, november 2019

Inleiding

Omstreeks 1638 kocht Jacob Westerbaen een stuk grond in de duinen nabij Den Haag waarop hij tien jaar later een buitenhuis bouwde. Hij koesterde zijn afgelegen huis in het groen en noemde het zijn 'kleyn paleis'. Groot was het inderdaad niet, meer een optrekje. Latere eigenaren breidden het tijdens verbouwingen behoorlijk uit tot wat meer paleisachtige allures. Voor een buiten bleef het echter van bescheiden afmetingen.

Het huis Ockenburgh is niet imposant maar vriendelijk. Al is het architectonisch zeker geen meesterwerk, monumentaal is het wel. Eerst die lange oprijlaan door het prachtige park en dan opeens zie je het huis dat zich door de ligging op een duintje (de huisterp) verheft boven zijn omgeving. En ook al is het landgoed lang zo groot niet meer en het duinlandschap veel minder woest, de tijden van Westerbaen lijken hier nooit heel ver weg. Je zou hem zo kunnen ontmoeten in het nauwelijks aangetaste duingebied Solleveld en hem zien jagen op de konijnen. Je kunt je goed voorstellen hoe Westerbaen hoog op een duin naar de zee tuurde en de omgeving in zich opnam. Taferelen uit zijn lange jubeldicht over zijn landgoed lijken hier zo tot leven te kunnen komen.

Menigeen heeft dierbare herinneringen aan Ockenburgh. Je kunt er heerlijk wandelen en verpozen. De landschappelijke variatie op een vrij gering oppervlak is groot. Sinds het in gemeentelijke handen kwam was het altijd een geliefd wandelpark. Hier, zo net buiten de stad, kon je ontdekken wat landschappelijke schoonheid is en hoe mooi en indrukwekkend natuur en cultureel erfgoed samen kunnen gaan, een symbiose kunnen vormen. Je kunt je goed voorstellen dat dit plekje voor heel wat mensen een plaats van herinnering is en misschien zelfs vormend was. Vanwege die landschappelijke schoonheid of omdat het op een of andere manier verbonden is met je leven, je er als kind kwam met je ouders, je er eens vertoefde in de jeugdherberg, of wat dan ook.

Het ging veel mensen aan het hart toen het park verrommelde en het huis steeds meer een bouwval leek te worden. Hoe kon dat toch gebeuren? Zo'n mooie en unieke plek, waar menigeen aan verslingerd was geraakt? Lang was het ongewis wat ermee zou gebeuren. Zou er een enorm hotel verrijzen, ontoegankelijk voor de bewoners uit de omgeving en toevallige passanten? Zou de tuin, het park gedeeltelijk in een parkeerplaats veranderen? Jarenlang leek het op een vrijplaats, goed beheerd door een kunstenaarscollectief, voor wie Ockenburgh duidelijk een plek van inspiratie was, iets wat de kunstenaars ook graag deelden met het publiek. Een plek wachtend op het noodlot. Want je zag de plek verloederen. Menigeen vreesde dat er echt een einde aan Ockenburgh zou komen, het huis op den duur zo zou zijn uitgewoond dat het alleen nog maar gesloopt kon worden. Dat er weer een mooie buitenplaats verloren zou gaan, een dierbaar plekje voorgoed zou verdwijnen. Het hout van de balustrades raakte zichtbaar vermolmd. Eigenlijk stond het hele gebouw op de rand van verval. Als je er nieuwsgierig binnentrad, bleek de idylle al gauw verstoord. Het weinig tot de verbeelding sprekende interieur uit de tijd dat Ockenburgh als jeugdherberg was ingericht was een mooie buitenplaats onwaardig. Er leek geen redding aan.

Toen was daar opeens dat burgerinitiatief. Het krioelde weer van de mensen op het terras en later in de kas die naast het huis werd opgetrokken. Ongeveer iedereen in de buurt en ook ver daarbuiten bleek dierbare herinneringen aan Ockenburgh te koesteren, aan het huis, aan het park, aan het landgoed. Menigeen wilde zijn of haar handen uit de mouwen steken om er weer iets moois en bijzonders van te maken. Ockenburgh, dat mocht niet verdwijnen! Het huis Ockenburgh bleek wél te kunnen worden gerestaureerd. Ockenburgh kon wél nieuw en sprankelend leven in worden geblazen. De gemeente steunde het burgerinitiatief en kwam met veel geld over de brug om het casco te herstellen, het huis een stevig fundament te geven waardoor de idealen van de initiatiefnemers en de grote groep vrijwilligers heel wat dichterbij kwamen. Ook van tal van andere

fondsen, bedrijven en mensen kwam er financiële steun. Met een enorm doorzettingsvermogen en de hulp van velen is het na veel gezwoeg en geploeter gelukt een plek te creëren die opnieuw het hart van talloze mensen zal stelen.

Het landhuis Ockenburgh voor de restauratie. *Foto: Arie Mos.*

Alle reden om die herinneringen eens goed vast te leggen en de geschiedenis op te tekenen. Want Ockenburgh is niet zomaar een plek van vele individuele herinneringen, het is ook een plek waar zich heel wat heeft afgespeeld, die voortdurend aan verandering onderhevig was, die als een bodem een gelaagdheid van vele eeuwen kent, een plek waar het verleden ademt. Dat is de invalshoek ook van dit boek over Ockenburgh: de geschiedenis van een bijzondere plek, van een in de achttiende en negentiende eeuw zeer uitgestrekt landgoed. Deze plek werpt zijn eigen licht op de grotere geschiedenis en bijzondere gebeurtenissen. Bij het samenstellen van het boek hebben wij ons als redactie verwonderd over wat zich hier in de loop der eeuwen allemaal heeft afgespeeld en hoe die gebeurtenissen verweven zijn met een bepaald tijdsbestek.

Dit is veelal een nuchtere geschiedenis van voorvallen en ontwikkelingen. Het zou mooi zijn geweest als we de geschiedenis van Ockenburgh hadden kunnen beschrijven aan de hand van de vele bewoners van Ockenburgh, maar bij gebrek aan bronnen als brieven is dat onmogelijk. Wat waren de motieven om Ockenburgh te kopen, uit te breiden en er te vertoeven? Meestal weten we dat niet waardoor er ook iets mystieks blijft hangen rondom Ockenburgh; dat is eigenlijk helemaal zo erg nog niet. Wel hebben we veel portretten van deze bewoners weten te achterhalen en krijgen we zo tenminste een beeld van deze personen. In andere tijdsgewrichten wordt juist weer wel een tip van de sluier opgelicht. Over de handel en wandel van stichter Jacob Westerbaen zijn we mede door zijn gedichten en andere geschriften behoorlijk goed op de hoogte. We krijgen niet alleen van deze man een beeld en zijn bijzondere levenswandel maar zeker zijn gedicht *Arctoa Tempe* geeft een uitstekend beeld van de waarde en betekenis van een buitenplaats voor de bewoner en dat is in de geschiedschrijving over buitenplaatsen best uitzonderlijk. Ook op andere momenten kunnen we ons goed verplaatsen in wat zich er heeft afgespeeld, bijvoorbeeld in de tijd toen Ockenburgh een jeugdherberg of een bolwerk van kustenaars was. Dat is misschien ook wel kenmerkend voor deze plek en het landgoed: ze kenden periodes van relatieve stilte en van bruisend leven.

Het landhuis Ockenburgh tijdens de cascorestauratie. Foto: Dick Valentijn.

In het Nederlandse landschap neemt de buitenplaats een bijzondere plaats in. Steeds meer wordt erkend dat op die plekken een bijzondere verwevenheid bestaat van landschap, natuur en cultuur. De waardering daarvoor is de afgelopen tijd weer sterk toegenomen met als gevolg dat de betekenis van de buitenplaats in het landschap meer wordt erkend.

De buitenplaats was een plek om aan het stadse leven te ontsnappen; in die zin vervult Ockenburgh die rol ook tegenwoordig nog met verve. De buitenplaats kwam ook op als fenomeen in de jaren dat de steden sterk groeiden en vervuilden. Rondom het midden van de zeventiende eeuw schoten de buitenplaatsen als paddenstoelen uit de grond. Het recept was vrij eenvoudig: een luxe woonhuis omringd door een fraai aangelegde tuin of park en in een mooie omgeving. In een tijd dat veel afstanden nog te voet, met paard en wagen of in een trekschuit moesten worden overbrugd, diende de buitenplaats zeker niet te ver van de stad te liggen en via een goede zand- of steenweg, trekvaart of ander water bereikbaar te zijn. Ockenburgh voldeed ruimschoots aan die criteria. Het is ook een goed voorbeeld van hoe leden van de nieuwe elite hun kapitaal investeerden en met de nieuwe vergaarde rijkdom pronkten. In Amsterdam namen de rijkste kooplieden het voortouw door langs de Amstel en de Vecht en in de nieuwe droogmakerijen buitenplaatsen te stichten, in Den Haag gaf stadhouder Frederik Hendrik het goede voorbeeld. Vooral de duinrand en de vaarten die Den Haag met de Hollandse steden verbonden, vormden prima plekken om een buitenplaats te stichten. Westerbaen kon het zich financieel permitteren een van de voorlopers van de nieuwe rage te zijn. Hij toonde zich fanatiek in de inrichting van huis, tuin en park en zijn lofzang op het buitenleven heeft mogelijk menigeen doen overwegen zijn voorbeeld te volgen. Ook al woonde Westerbaen in tegenstelling tot veel andere eigenaren van buitenplaatsen het hele jaar door op Ockenburgh, zijn kleine paleis kan op basis van al deze criteria als een heel goed voorbeeld van het fenomeen buitenplaats worden beschouwd.

Ook voor de periode na Westerbaen is dat het geval. Huis en park wisselden van gedaante, maar die veranderingen weerspiegelden wel de geest van die tijd. Tal van buitenplaatsen zijn in de loop der tijd gesloopt. In de eerste helft van de negentiende eeuw, toen de Nederlandse economie er niet erg florissant voorstond, vond er zo'n sloophausse plaats, maar ook in de twintigste eeuw bij de snelle uitdijning van het stedelijke gebied. Wonder boven wonder bleef Ockenburgh dit lot – soms op het nippertje – bespaard, al hebben wel grote delen van het oorspronkelijke landgoed en landschap een andere bestemming gekregen. Het landhuis Ockenburgh staat echter nu weer fier overeind.

In dit boek hebben we Ockenburgh steeds in zijn tijd en zijn omgeving geplaatst. Het is een roerige geschiedenis geworden, die de plek van alle kanten belicht. Dat is met kundige hand geschied.

In het eerste hoofdstuk beschrijven Bert van der Valk en Frans Beekman het kustlandschap rondom Ockenburgh, dat de eigenaren van Ockenburgh niet alleen vertier maar ook inkomsten bood. Sommige menselijke sporen in dit landschap zijn al vele eeuwen oud. Ab Waasdorp schrijft in hoofdstuk 2 over de archeologie van Ockenburgh. Dan strijkt Westerbaen opeens neer in dat woeste duinlandschap om zijn droom te verwezenlijken. Willem van der Ham schreef een schets van deze toeschouwer van zijn tijd en hoe hij als zoon van een touwslager in de hoogste kringen belandde. Johan Koppenol ontrafelt in het vierde hoofdstuk het beroemde gedicht *Arctoa Tempe* van Westerbaen over Ockenburgh. Wat is fantasie en wat is werkelijkheid? Wie bewoonden Ockenburgh na Jacob Westerbaen? Bastiaan Willink pluisde dat uit en een bijzondere stoet van mensen komt in hoofdstuk 5 voorbij. Tijdens de recente verbouwing zijn veel nieuwe gegevens omtrent de bouwgeschiedenis van het landhuis Ockenburgh aan het licht gekomen. Patrick Bosman stond daar met zijn neus bovenop en beschrijft in hoofdstuk 6 hoe het huis er oorspronkelijk uitzag en welke verbouwingen wanneer hebben plaatsgevonden en met welk resultaat. In hoofdstuk 7 schrijven Heimerick Tromp, Michiel van Zeijl en Korneel Aschman over de tuin- en de parkaanleg, welke veranderingen zich in de loop der tijd hebben voorgedaan en hoe de tuin en het park aan nieuwe modes onderhevig waren. In de twintigste eeuw kwam Ockenburgh algauw in de greep

van stadsuitbreidingen. Robert van Lit beschrijft in hoofdstuk 8 hoe het landgoed versnipperde en het huis in gemeentelijk eigendom kwam. Kort voor de Tweede Wereldoorlog bood het huis onderdak aan Duitse en Oostenrijkse vluchtelingenkinderen. Corien Glaudemans vertelt in hoofdstuk 9 dit aangrijpende verhaal. Nog steeds zijn in en rondom het huis de sporen van de Tweede Wereldoorlog te zien. In de strijd om de residentie in 1940 werd er op Ockenburgh hard en heldhaftig gevochten, wat in hoofdstuk 10 verteld wordt door Ronald Vrolijk, Gerko van Ojen en Willem van der Ham. Een nieuwe glorie tijd begint na de Tweede Wereldoorlog als in Ockenburgh de jeugdherberg wordt gevestigd. Angela van der Sande en Corien Glaudemans laten zien hoe tal van jongeren niet konden geloven dat zij in een prachtig landhuis en een geweldig park mochten bivakkeren. Dat de plek de aandacht trok van projectontwikkelaars valt te begrijpen. Gelukkig klonk er protest en vlotte het niet met de plannen. Een groep kunstenaars vond er een tijdelijk onderkomen. Paul de Mol beschrijft wat een geweldige inspiratiebron Ockenburgh voor hen was en hoe de kunstenaars ook het publiek daarbij betrokken. In die tijd groeide ook het besef dat die bijzondere plek niet verloren mocht gaan. Willem van der Ham vertelt over het bijzondere burgerinitiatief dat een nieuwe toekomst voor Ockenburgh inluidde.

Ockenburgh wordt weer gekoesterd, net als Westerbaen eerder deed. Dit boek neemt u mee in de rijke geschiedenis van Ockenburgh en omgeving en wij hopen dat veel mensen zo zullen ontdekken wat een bijzondere plek Ockenburgh is.

De redactie

Willem van der Ham, Botine Koopmans, Janet Pronk en Heimerick Tromp

Dit boek dragen we op aan het duinkonijn.

Konijnenspoor in de duinen bij Ockenburgh, omstreeks 1937. Foto: Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting. *Collectie: Haags Gemeentearchief.*